

NOI TRACII

BULETIN CIRCULAR TRACOLOGIC
al CENTRULUI DE STUDII ISTORICE DE LA VENETIA
Secretariatul de redactie: MILANO, via Larga 11

*Tracii sunt neamul cel mai numeros
și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor [Herodot]*

DIRECTOR - FONDATOR: PROF. Dr. IOSIF CONST. DRAGAN REDACTOR: Prof. MANOIL HAIVAS

PREMIZE PRIVIND ORIGINEA TRACICĂ

A UNOR ELEMENTE DIN FOLCLORUL MUZICAL ROMANESC.

Dr. GHIZELA SULIȚEANU
Cercetător principal la Institut. de
Folclor și Etnografie - București.

Inercarea de a se cunoaște peri-oadele antice ale originii și formării muzicii la poporul român, ne conduce inerent și către timpul triburilor tracice, din care Dacii -strămoșii direcți ai poporului român-, făceau parte. Față de dificultatea acestei probleme, cuceririle importante cu caracter interdisciplinar ale științei contemporane, ne aduc o contribuție deosebită. Și dacă pentru prima dată, în urmă cu câteva decenii, etnomuzicologul George Breazu a căutat să descopere elemente tracice în folclorul muzical românesc, bizuindu-se pe cunoașterea unor relativ puține documente de ordin arheologic și istoric, în zilele noastre nu numai că acestea s-au înmulțit, dar însăși metodologia etnomuzicologiei ne apare mai specializată. Ea își lărgeste cuprinderea și către contribuția psihologiei și a sociologiei, astfel încât aria fundamentală de cercetare comparativ-istorică, capătă noi va-

lențe de considerare a faptului folcloric.

1. O seamă de manifestări muzicale din cuprinsul folclorului românesc contemporan, ne indică anume structuri tematice și morfologice muzical-poetice, sau doar muzicale, cu elemente de vădită factură străveche. Aceasta atrage pe cercetător de a căuta să le urmărească mai în adâncul faptelor, pentru a afla, pe cât posibil, dacă nu originea, cel puțin perioadele pe care aceste fenomene le reprezintă în evoluția folclorului muzical românesc. Cercetările întreprinse de mai multă vreme în acest domeniu, ne-au condus prin tratări comparative cu folclorul actualilor popoare vecine și balcanice, către referiri la domeniul istoriei, către timpul de protoformare a popoarelor respective.

1.1. Atât relativ numeroasele și indubitabilele atestări ale apartenenței Dacilor la marea masă a triburi-

lor tracice, cât și rolul important deținut de către Daci în procesul de formare al poporului român, par să oblige încercarea de a se urmări existența continuității și pe linia folclorului muzical. La această premiză putem adăuga și *atributul muzicii populare de a urma o evoluție mai lentă decât celelalte manifestări folclorice verbale*. Datorită acestui fapt s-ar mai fi putut păstra până în zilele noastre o seamă de elemente transmise din generație în generație, pe parcursul a aproximativ cincizeci de generații ce s-au putut perinda dealungul celor două milenii.

1.2. Această mare perioadă, ce a putut genera noi popoare, se dovedește însă relativ scurtă pentru timpul evoluției unor particularități folclorice muzicale fundamentale. Este necesar să luăm în considerație, odată cu procesul percepției muzicii de natură general-umană, și diferitele etape parcurse de formarea unor structuri și sisteme muzicale în complexul unei anume vieți folclorice. Avem de a face cu schimbări morfologice muzicale mai lente, aflate multă vreme în structuri și sisteme mai puțin evolute. Totodată acestea puteau cuprinde o arie mai mare de manifestare, pe mai multe categorii folclorice, spre deosebire de tendința etapelor ulterioare în care asistăm la un proces de specializare muzicală funcțională și la o mai mare diversificare tipologică pe măsură ce ne apropiem de timpul nostru.

1.3. Față însă de lipsa unor consemnări muzicale propriu zise din acel timp, orice referire ar părea, dacă nu imposibilă, cel puțin riscant de a fi negată de scepticismul unora dintre cei ce nu cunosc procesele existenței folclorului. De aceea vom

începe prin a expune datele pe care ne-am sprijinit lucrarea de față, iar în primul rând pe cele etnomuzicologice, căutând a îndepărta, pe cât posibil întunericul -pe care îl credem totuși temporar- ce acoperă unele vremuri apuse. Iar pentru aceasta ne vom permite a cita pe unul dintre cei mai mari istorici români: «cu tot rodul încă necopt...., istoria unui timp se clădește întotdeauna cu materialul adunat până atunci.» (A.D.Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană.)

1.4. Aplicarea metodei comparativ-istorice a fost realizată pe două planuri, reprezentând fiecare în parte, date muzicale referitoare la un timp bine limitat. Avem date menționate în scris de istorici, geografi și filozofi ai anticității și completate cu mărturii arheologice cu privire la Traci și alte popoare cu care aceștia au venit în contact. La acestea încercăm să adăugăm și datele oferite de folclorul românesc și balcanic contemporan. Menționăm, însă, că s-a ținut seama și de punctele ce deosebesc folclorul românesc de cel al celorlalte popoare avute în vedere, procedeu de altfel pe care îl credem esențial în momentul aplicării acestei metode.

2. Toate datele etnomuzicologice dovedite mai mult sau mai puțin certe, cu privire la prezența unor elemente din muzica tracică în folclorul românesc, au darul de a se prezenta sub o logică a faptelor oarecum greu de desmințit. Aceasta datorită atât particularităților atestate în scrierile anticilor și corespondenței, în parte, a acestora cu elemente contemporane, cât și prin raportarea la explicații de natură psiho-sociologică, a unor anume fenomene folclorice străvechi -categorii

sau elemente morfologice muzicale aflate în zilele noastre.

2.1. Datele provenite din antichitate privind unele informații despre viața muzicală a Tracilor, au în vedere marea muzicalitate a acestora, cărora Starbon le atribuie însăși originea muzicii și a legendarilor Orfeu, Musaios și Thamiris. Mai concret, însă, găsim pentru secolul al V-lea î.e.n., descrierea dată de Xenofon dansului pantomimic de factură agricolă «*Carpaia*», posibil a fi aparținut tribului nord-tracic al Carpilor. Tot pentru același timp, Platon consemnează prezența la vracii traci, a unor cântece cu rol magic curativ, iar Atheneu citând pe istoricul Theopomp, relatează că Geții își trimiteau solii însoțiți de cântări pe strunele magadei și a fluielor (trâmbițe și chitare). Același Atheneu, în sec. III e.n., mai atribuie Tracilor și un dans ostășesc pe care îl denumește *Kolavrismos*. Pentru secolul al IV-lea î.e.n. însă, mai avem informația lui Aristotel, că tribul Agatârșilor își memora legile prin cântec. Menționarea acestora, însă, de către Herodot ne conduce mai înapoi în timp, către sec. VI î.e.n.

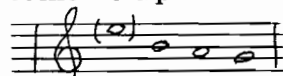
2.2. Cât privesc datele arheologice, cu referire la viața muzicală a Tracilor, găsim în succintul articol al muzicologului Viorel Cosma, enumerarea a o seamă de vestigii plastice. Acestea ne evidențiază pe Orfeu cântând la liră, ca și anume scene dionisiace în care găsim dansatoare trace acompaniindu-se cu lira și crotalum.

2.3. Prin menționarea de către antici și atestate arheologice ale unor instrumente muzicale și a construcției lor, s-au putut dezvălui pentru prima dată și unele mărturii

din lumea sunetelor muzicale ale aceluși timp. De pildă, găsim lira cu patru corzi atestată la Grecii de Nichomachus din Gherasa, căreia Boetius, în sec VI, îi atribuie o origine tracică anteorfeică. Apoi lira orfeică cu cinci corzi, cu o arie mai largă de frecvență, și chitara cu șase corzi ce figurează și pe basorelieful «Cavalierul trac» descoperit în Transilvania.

2.4. Alături de aceste câteva date, pe care le-am socotit mai importante, se mai pot adăuga și alte informații ale anticilor, privitoare la viața muzicală a Tracilor și a triburilor dace și gete, ca și altele; în mai mică măsură, privind pe Grecii contemporani ai acelor vremi. Astfel mai apar menționate, de pildă, în primul caz: buciul, arcul, trâmbița, fluierul simplu, cobza și cimpoiul, iar în al doilea caz: fluierul dublu, flautul, lira și naiul.

2.5. Și dacă muzica instrumentală a putut oferi lui George Breazul posibilitatea emiterii unor premise asupra materialului muzical al aceluși timp, raportate de asemenea la teoria antică grecească, în schimb puținele date asupra limbii Tracilor, cunoscute până în prezent, par a face imposibilă orice înaintare spre cunoașterea muzicii vocale. Cu toate acestea George Breazul raportându-se la lira anteorfeică cu patru corzi, preia teoria anticului Boetius, după care corzile erau acordate: extremele la octavă, iar cele din mijloc, una la cvintă, iar cealaltă la cvartă față de acestea. Astfel el descoperă similitudine între un sistem sonor tritonic de tip

și osatura tipului mai vechi al doinei maramureșene din zilele noastre.

2.6. Aceluiași timp pare să-i aparțină și tipul arhaic al unui cântec de leagăn din folclorul românesc, căruia Gheorghe Ciobanu îi găsește

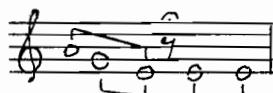
similitudine cu o melodie iraniană. (J.A. Wachmann, *L'écho de la Valachie*, nr.17).

(R. Kaleg'i, *Les chansons folkloriques de l'Iran*)

Și într-adevăr, acest tip muzical de structură tetracordică, originară în sistemul tritonice

este prezent la întregul popor român și în melodia cântecului de leagăn. Semnalarea relativ pregnantă însă a acestui tip și în Macedonia, ne atrage atenția asupra unui fond autohton balcanic comun cu fondul străvechi românesc.

3. Pe baza tuturor acestor constatări, cercetările noastre au căutat să facă un pas mai departe. Ne-am limitat la domeniul tradiției populare, dat fiind că multe dintre datele anticilor par să fi avut în vedere și o muzică mai evoluată a aceluși timp și am încercat în schimb să lărgim sfera de cunoaștere a folclorului muzical. Ne-am însușit cu interes și calea deschisă de Cicerone Poghirc în căutarea unor date folclorice în scrierile lui Homer. Din păcate însă, în ciuda frecvenței menționării a Tracilor în *Odiseea* și *Iliada*, nu am găsit decât o singură informație pri-

vitoare la un cântec, posibil funebru ritual, executat la sacrificarea umană.

3.1. Într-un studiu relativ recent atribuiam prezența în folclorul românesc din evul mediu timpuriu, a unor reminiscențe de natură proto-daco-getă. Aveam de a face cu un strat străvechi, traco-indoeuropean, în care muzica, deja precis conturată tipologic în diferite categorii folclorice, a putut suferi întrepatrunderea unor popoare migratoare, ca de pildă Șcitii (sec.VII î.e.n.), Celții (sec.IV î.e.n.) și Sarmatii (sec.I î.e.n.). Putem presupune cu destulă certitudine prezența unor categorii folclorice privind momentele importante ale vieții și cuprinzând: obiceiuri și cântece legate de nașterea și creșterea copilului, moarte, căsătorie, muncă agricolă și pastorală, fenomene cosmogonice, rol curativ, apoi dansul divertisment, ca și o seamă de categorii cu funcționalitate narativă, ca eposuri, basme sau, similar soliilor cântate, și anume legi ținând de tradiția populară.

3.2. Cât despre structura muzi-

cală a acestui strat folcloric, pare să fi cuprins următoarele caracteristici posibil a fi depistate în zilele noastre: un ambitus restrâns, depășit doar de chiote sau alte strigăte, sisteme sonore premodale și încă neatingând pentatonicul, o tipologie profilată în mare măsură pe un număr redus de tipuri muzicale, sau chiar pe câte unul în cadrul unei singure categorii folclorice; formula finalei repetate pe sunete ținute; axarea acesteia pe două silabe cu funcție de apendice drept completare a elidării cuvântului precedent; predominarea cântecului vocal în forma uni-partită și execuția antifonică ca însoțitor al dansului cotidian și jelitul în sistem de proză melopeică.

3.3. La acestea se mai pot adăuga o seamă de exprimări muzicale primare, ținând de stadii anterioare, și a căror persistență până în zilele noastre, ne atestă o natură psihofiziologică deja general-umană. De pildă, anume cântece și onomatopei de leagăn, cu structură bisonoră, sau formule din repertoriul copiilor, de asemenea bi-sonore sau axate pe tricordul major, etc.

3.4. În legătură cu toate aceste fenomene folclorice muzicale, pe care le presupunem a fi fost prezente în perioada tracică, ținem să precizăm faptul că, dacă nu putem ști încă în ce măsură făceau parte exclusiv din viața Tracilor, putem afirma că ele existau în acel timp. Acestea puteau cuprinde aria triburilor trace, iar în parte și pe aceea a Grecilor, sau altor popoare din această parte a Europei.

Considerăm că diferențierea făcută de romanul Aristide Quintilianus, care găsește muzica elenă la un nivel mult superior față de cea tracă

-pe care o socotește primitivă și barbară-, se referă la două nivele diferite de cultură muzicală. El pare să fi comparat culmea rafinată și speculativă a muzicii elene scrise, cu muzica Tracilor mai puțin evoluată teoretic, fără a avea probabil în vedere și muzica populară a Elenilor.

4. Dintre caracteristicile muzicale atribuite fondului trac, ne vom limita a prezenta, în lucrarea de față, doar unele observații privind: *sistemele sonore, formula finalei repetate pe sunete ținute, cântecul de dans și jelitul în sistemul de proză melopeică*. Menționăm că lipsa de cunoaștere a limbii trace, dacă ne-a limitat posibilitatea interpretării folclorului vocal-verbalizat, în schimb, atât prezența acestor particularități muzicale în fondul arhaic al popoarelor române și balcanice, ca și realizarea de acum a unor studii speciale comparative în acest sens, ne-au îndreptățit a le lua în considerare.

4.1. *Sistemele sonore* au constituit baza studiilor tracologice ale lui George Breazu care, prin analogie cu atestările muzicologice elene antice, releva prezența unor sisteme premodale, ca și a celui pentatonic. Primelor le atribuie o structură primară («stenohorică» și «oligocordică»), iar pentatonicul ne apare explicat prin acordajul lirei preorifice obținut prin îmbinarea a două tritonuri.

Dacă atribuirea muzicii populare trace a unor sisteme de proporții reduse, ne apare judicios fundamentată și pentru muzica vocală, în schimb despre pentatonic credem că în acel timp ea a putut constitui o caracteristică în special pentru execuția instrumentală. Rezultatele psi-

hologice privind formarea percepției muzicii și evoluția sistemelor sonore ne confirmă prezența frecventă a unor sisteme premodale de structură

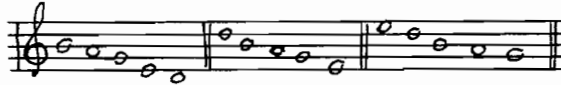
Structuri premodale tonice:

Structuri premodale cordice:

Structuri pentatonice:

În cuprinsul acestora însă, prin raportare la sistemele sonore cele mai arhaice existente astăzi la poporul român, putem presupune predominanța sistemului tricordic de tip major, ca și a sistemelor tritonice și tetratonice menționate mai înainte.

4.2. *Formula finalei repetate*, reprezintă în folclorul românesc muzical unul dintre elementele morfolo-

gi și tetratonica, ca și a altora de structură bi-tri și tetracordică, din a căror îmbinare și dezvoltare au putut genera ulterior toate celelalte sisteme sonore.

gice muzicale străvechi. Această particularitate constă în repetarea sunetului final pe durate de obicei mari, precedarea de către o pauză, elidarea uneia sau două dintre celele muzicale reprezentând ultimul cuvânt, precum și execuția formulei finale pe câte două silabe de completare, ca de pildă în cântecul funebru specific zonei Văii Almajului.

Bozovici (195)

În această formă ea a fost constată nu numai la Români cu ramurile Aromâne și Megleno-române, dar și la Bulgari, Greci și Macedoneni, și într-o formă mai evoluată la Croați și Sârbii din Metohia și Kosovo.

Dacă acesta este aspectul ce poate fi considerat astăzi ca reprezentând stadiul cel mai arhaic, s-a constatat că formula finalei repetate mai apare și în alte ipostaze mai evolute uneori până la variante tipologice din a căror structură a dispărut. Astfel la poporul român ea apare în cântecul funebru, cântecul de seceriș și mai estompat în aproape toate straturile arhaice din celelalte categorii folclorice. În schimb la popoarele balcanice menționate,

formula finalei repetate apare relativ pregnant, în melodiile vechi de cântece, însă până în prezent nu a fost observată și în repertoriul funebru, ca la poporul român și ramurile sale.

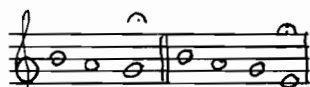
4.3. *Cântecul de dans*, este posibil să fi avut aproape exclusivitate în însoțirea muzicală a dansurilor populare. Putem afirma aceasta cu destulă certitudine, pe măsura cunoașterii următoarelor fapte: cu cât cercetăm perioadele mai vechi, execuția vocală dovedește o pondere mai mare; se observă până în zilele noastre persistența cântecelor vocale de dans la popoarele balcanice și ramurile poporului român; înrudirea tipologică între aceste cântece și

stratul muzical mai vechi al unor obiceiuri din folclorul românesc ținând de repertoriul nupțial și urările sărbătorilor de iarnă și în sfârșit, prezența în tipologia muzicii instrumentale a dansurilor populare românești a unor melodii de vădită structură vocală străveche.

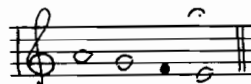
4.4. Un ultim element avut în vedere în comunicarea de față este *jelitul în sistemul de proză-melopoică*. Avem de a face cu o execuție muzicală impulsionată de expresivitatea conținutului verbal și care urmează o desfășurare liberă, neversificată. Astfel structura muzicală cuprinde o melodică în sisteme sonore premodale, nedepășind chiar și în zilele noastre, tetratonicul și pentacordul cu predominarea însă a tricordului de tip major. Puternica prezență a acestuia se resimte și în melodiile cele mai evolute, dar în special în cele în sistemul tetratonic de tip major-minor

DEIA, jud. Suceava.

The musical score is written for Flaut (flute) and voice. It consists of four staves. The first two staves are for the flute, and the last two are for the voice. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The melody is primarily tetratonic, with notes G4, A4, B4, and C5. The lyrics are: 'dra-gă u mea mă-mu-tă dra-gă u dra-gă mea mă-mu-tă'. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like 'p' (piano) and 'tr' (trill).

4.5. Deosebit de important ne apare faptul că jelitul însoțit de flautier, atât de specific și în zilele noastre pentru zona Moldovei și Transilvaniei (Hunedoara și Maramureș), ca și prezența buciumatului în ritualul funebru în Transilvania și Moldova, sunt semnalate la Traci de către scriitorii antici. Și chiar dacă firesc execuțiile de astăzi nu pot fi ai domnia celor cu două mii de ani în urmă, ne este suficientă atestarea obiceiului și mai ales a structurii morfologice vocale, în cuprinsul căreia se relevă: predominarea aceluiași sistem tricordic de factură arhaică atribuit perioadei tracice, dar în cazul de față evoluat spre o vădită structură tetracordică de tip minor.

Ne oprim aici, cu conștiința că multe dintre aspectele prezentate mai necesită completări, iar o seamă de probleme așteaptă să fie studiate. Incercarea însă, de a cuprinde muzica populară a perioadei tracice în proto-istoria muzicii poporului român, a putut fi fundamentată, în primul rând, pe datele oferite de către cercetătorii înaintași. Față de aceștia am căutat să aducem o contribuție prin adâncirea cunoașterii folclorului românesc contemporan, în al cărui tezaur mai pot fi identificate mărturii prețioase ale trecutului îndepărtat.*)

Résumé:

Toute une série de manifestations musicales nous indiquent dans le folklore roumain contemporain des structures thématiques et morphologiques musicalo-poétiques ou seulement musicales, comprenant des éléments d'une évidente très ancienne facture. C'est pourquoi, le chercheur se voit obligé de pénétrer la profondeur des faits afin d'apprendre -autant que possible- sinon l'origine, au moins les périodes que ces phénomènes représentent dans l'évolution du folklore roumain. Les recherches entreprises depuis plusieurs années dans ce domaine, nous ont conduit peu à peu, par des traits comparatifs avec le folklore des peuples voisins et des peuples balkaniques, vers des références dans le domaine de l'histoire. Ainsi, l'histoire nous a offert, une série de données concernant le proces-

sus de formation des peuples actuels roumain et balkaniques: bulgare, serbe, macédonien, grec, albanais et, en même temps, la nécessité de prendre en considération la grande population des tribus thraces dans leur qualité de très anciens habitants autochtones de ces régions. Or, grâce à la qualité de la musique populaire, qui a connu une évolution plus lente que les manifestations folkloriques verbales, nous pouvons trouver de nos jours encore, une série de caractéristiques, transmises en tant que telles d'une génération à l'autre, pendant deux millénaires d'histoire. On a eu en vue, comme méthodologie, hors le critère comparatif historico-folkloristique qui porte l'accent sur l'ethnomusicologie, d'autres aspects mis en évidence par: l'archéologie, la sociologie, la psychologie (psycho-physiologie) et la linguistique. Le matériel étudié a été divisé en quatre catégories de référence, représentant: 1) Manifestations folkloriques complètes: occasion et exécution musicale (musicalo-poétique, musicalo-choréographique) vocale ou instrumentale; 2) Parties principales de la structure de l'entier musical. 3) Eléments morphologiques aujourd'hui secondaires et intermittents, même dans le contenu d'une même exécution; 4) Eléments morphologiques déjà évolués, mais l'on peut encore entrevoir la structure la provenance des étapes plus anciennes. En analysant la place que chacun des éléments mentionnés occupe dans le contenu de folklore roumain, on constate, non seulement le rôle fonctionnel très ancien qu'ils gardent, mais surtout leur caractère relativement unitaire chez les Roumains et leurs branches balkaniques.

Tetradrahme, sec.IV-III î.e.n.

(v.C.Bogdan, în Noi, Tracii, nr.28/76)

*) Comunicare făcută la Congresul tracologic de la București.

PAUL LUCESCU.

INTERFERENȚE TRACO-DACE IN CULTURA JURIDICĂ ROMÂNĂ

Existența multimilenară a strămoșilor noștri traci, continuatori ai locuitorilor din epoca îndepărtată a neoliticului, ce a fost demonstrată prin descoperirile arheologice de la Cucuteni și Hăbășești în Moldova, ca și cele de la Teiu și Vidra din Muntenia, -Sălcuța în Oltenia și Baia în Dobrogea,- atestă în mod irecuzabil că sunt succesorii tradiției culturii materiale paleolitice din ținuturile situate în spațiul carpato-danubian și pontic.

Tracii din al cărui neam se trage poporul ales al Daco-Geților, ce vorbeau aceeași limbă, s-au remarcat printr-o cultură superioară și o civilizație necunoscută altor popoare din acele timpuri, locuind pe o arie vastă, după cum ne arată Vasile Pârvan în «*Getica*», adică de la Marea Egee și vestul Asiei Mici, până la mlaștinele Pripetului, și din Alpii austrieci până la Olbia, spre gura Bugului, fiind considerat potrivit afirmației lui Herodot (*Istorie*, V,3) «cel mai numeros popor din lume, după Inzi» acordându-i-se prima mențiune scrisă din istorie despre neamul traco-dac: «cei mai viteji și cei mai drekți dintre Traci (IV,93), ei socotindu-se nemuritori, potrivit «atanasiei» adoptată din doctrina profesată de Zalmoxis, constând din nemurirea sufletului.

Dacia nu a fost scutită de vicisitudinile istoriei, fiind invadată de popoare cimeriene și apoi de Sciți, care nu le-a alterat ființa națională.

Dacii, acest popor brav, al cărui specific îl constituia vitejia în lupte,

ce a demonstrat în mod pertinent acel «*furor heroicus dacicus*» de care erau animați, mai erau cunoscuți și sub numele de Traco-Geți, locuind la început în ținuturile montane ale Transilvaniei, de la Aluța (Oltul) până la Tisa.

Homer în *Iliada* (XII, IV, 6), Strabon în «*Geographia*» (VII, 3-7), succedați la rândul lor de Herodot (IV, 94-96) vorbesc de Daco-Geți, cărora le atestază hotarele țării, descriindu-le atât caracterul, cât și însușirile fizice și morale.

Dromihetes, regele get, învinge pe Lisimach, urmașul lui Alexandru cel Mare, Oroles respinge la Dunăre armata Perșilor lui Darius, iar Rubobostes și Remaxos fac să crească prestigiul poporului dac prin strălucite fapte de arme. Cea mai înaltă formă de organizare a acestui popor se va manifesta sub regele Boerebista sau Bourobostes în sec.I î.e.n.

Strabon în «*Geographia*» (VII, 3,11) ne spune textual «*Boerebista, getul, luând conducerea poporului său, a ridicat pe oamenii aceștia înrăiți de nesfârșite războaie și i-a îndreptat prin cumpătare și ascultare la legi, întemeind o mare stăpânire, supunând pe toți vecinii și devenind o mare primejdie pentru statul roman, deoarece trecea Istrul fără frică și făcea incursiuni în Tracia până în Macedonia și Iliria*».

Aceste coordonate istorice mai pot fi completate cu datele epigrafice din Decretul dat în onoarea lui *Acornion*, în prima jumătate a sec.I î.e.n., de locuitorii orașului Diony-

sopolis (Dobrogea), prin care i se aduceau mulțumiri pentru serviciile aduse, exprimate în modul următor: «*Regele Boerebista, ajungând cel dintâi și cel mai mare rege din Tracia, stăpânea de dincoace și de dincolo de Dunăre...*». Succesorii săi, Cotiso, Dicomēs, Comosicus și Roles, anticipează apariția unui alt geniu militar și politic; pe «*Decebalus, per Scoryllo*», deci fiul regelui Scorylo, sub a cărui stăpânire Dacia se întindea în limitele ei naturale: Tisa, Dunăre, Pontul Euxin și Nistru.

Caracterizat de Dio Cassius în «*Istoria romana*» (LXVII, 6-1) în sensul că el a constituit pentru Romani un adversar de temut, învinge pe Domitianus, însă împăratul Traian, în urma celor două războaie dacice (101-102 și 105-106), va supune Dacia, care va deveni provincie romană.

Dominația romană pune bazele provinciei *Dacia Traiana*, care va constitui în timp avantpostul și bastionul civilizației romanității orientale, stânca de granit în calea valului migrațiunii popoarelor barbare.

Sub stăpânirea romană, elementul autohton traco-dac își va prelungi existența sa milenară, păstrând viața sa proprie, fiind tutelat în continuare de civilizația latină, care îi va crea conturul dezvoltării sale ulterioare, limba latină devenind limba poporului daco-roman și a Românilor de azi.

Confirmarea științifică a continuității elementului daco-roman și a Românilor în Dacia, este atestată de toponimia de ape scite, trace și dace, care au persistat timp de 2000 de ani și sunt păstrate și până astăzi de poporul român. Ele sunt reproduse de Herodot (IV, 35-38) ca și de Ptolemeu, ce vor menționa în lucrările

lor denumirile a 37 localități dacice.

Istoricul Tomaschek în «*Die alten Thraken*» susține că poporul român, prin calitățile sale de luptător neînfricat pentru libertate, reflectă un fond originar tragic.

La rândul său Nicolae Iorga în «*L'histoire des Roumains et leur civilisation*», face afirmația că Românii păstrează pentru locuință și sistemul lor de cultură, pentru materialele și ornamentele casei sale, vechiul tezaur al civilizației trace primitive. În același timp ne arată că etnografia demonstrează cu evidență că la Români domină în general tipul trac: brun, de talie mijlocie, cu o fizionomie vie și figură deschisă.

În afirmarea organicității sale structurale, spiritul trac ce dăinuie la Români, explică identitatea ontologică ce se constată în toate regiunile carpato-danubian-pontice, multiple și variate forme de viață, așa cum va afirma Gavril Kazarov, în sensul că trăsături specifice se regăsesc în costume, în ornamentație, în arta cromatică, în industria domestică, în construcția și mobilarea casei, în cultura agricolă, în superstiții, muzică, în aranjarea ideilor, precum și nota sentimentală.

Potrivit opiniei istoricului Ștefan Meteș, în «*Istoria națiunii române*», identitatea vieții rurale carpato-danubiene, în liniile sale fundamentale, nu se poate explica decât prin civilizația tracă, de o remarcabilă tenacitate și care nu s-a îndoit nici în fața puterii indestructibile a celui mai mare imperiu al antichității.

Nu putem ignora nici faptul că dansurile populare reflectă evidente reminiscențe trace, după cum se exprima și N. Iorga în opera citată, volumul II.

Datinele populare de origină tra-

co-dacică moștenite de poporul român, constituie tezaurul culturii străbune «antiquum Daciae redotentia nomina», și formează fondul arhaic transmis de Traci și Daco-Geti, căruia i s-a suprapus ereditatea culturii imperiale și a civilizației latine: Sigiliul Romei».

Socotim că este necesară și se impune o nouă redimensionare a controversatei probleme a vechiului drept românesc, deoarece ea a constituit una din cele mai discutate investigații privind geneza culturii juridice române.

Urmează să pornim de la premisa că istoria dreptului român, formulează o parte integrantă din istoria națională, deoarece dreptul în sine este un produs elaborat lent al vieții sociale în multitudinea ei de aspecte, putând fi considerat ca o istorie a acestei vieți sociale, expresie a «spiritului colectiv al poporului», după formula preconizată de Valeriu Șotropa în cartea sa «*Introducere și bibliografie la istoria dreptului român*» - Cluj, 1937.

Referindu-ne la explicitarea originii acestui drept, urmează să subliniem contribuția adusă de unii istorici ai acestei discipline, care au susținut cu argumente mai mult sau mai puțin pertinente structura tracă a vechiului drept consuetudinar românesc și anume: Ion Nădejde, George Fotino, Nicolae Iorga și, în parte, Ion Peretz.

De asemenea C.C. Giurescu în «*Istoria Românilor*», I, ed. II, 1935, ca și în lucrarea mai recentă: «*Formarea poporului român*», 1973, afirmă că baza etnică a poporului nostru este formată din elementul traco-dac, la care s-a adăugat civilizația latină a Romei imperiale.

În aceste condiții urmează să ad-

mitem că fundamentarea vechiului drept românesc se axează primordial pe instituțiile juridice traco-dace și pe fondul străvechi al culturii trace.

Vasile Pârvan, în «*Getica*», afirmă că Dacii erau un popor superior din punct de vedere al culturii materiale și spirituale, fiind puternici, bine organizați, războinici și de o înaltă civilizație.

Dion Chrysostomos dă o înaltă apreciere calităților strămoșilor noștri, deoarece așa cum demonstrează el «unde et paene omnibus barbares Getae sapientiores semper extiterunt Grecisque paene consimiles».

În monumetele epigrafice și arheologice descoperite în mod repetat pe teritoriul României, concomitent cu toponimia multor localități și cursuri de ape de care am amintit, demonstrează persistența și continuitatea elementului autohton daco-get în spațiul străbun.

Istorici și oameni de știință ca E. Pittard, C. Schuchardt, Ion Andrișescu, G.G. Mateescu, Simion Mehedinți și alții, susțin că Traco-Dacii au locuit de milenii, începând cu epoca neolitică în spațiul carpato-danubiano-pontic, între Tisa și Nistru, desfășurând o magnifică cultură materială și spirituală, ceea ce le-a acordat privilegiul de a fi considerați ca unul din popoarele de frunte ale antichității.

Atestările conferite de Ptolemeu în «*Geographia*» și menționate de asemenea în «*Tabula Peutingeriana*», a denumirilor de localități și ape, păstrate de 2000 de ani de poporul român, confirmă pertinent atât continuitatea, cât și vechimea civilizației străbune pe teritoriul Daciei, spulberând orice alte concepții contrare și neștiințifice.

În cultura juridică română se pot identifica unele instituții de origine tracică, precum: preemțiunea, anumite forme de jurământ, precum și în materie succesorală. (G. Fotino, «Contributions à l'étude des origines de l'ancien Droit coutumier roumain», Paris, 1926).

Din structura vechiului drept românesc nescris (*jus valachicum*) se mai poate desprinde acest mecanism al concepțiilor juridice populare, ce se axează pe elemente traco-dace, exprimate prin unele noțiuni de drept imobiliar agrar tradițional ca: hotar, hotărnicie, însuși termenul de hotărfire reflectă în sine semnificația de hotar sau limită, cu alte cuvinte delimitarea unei proprietăți.

Este cunoscut faptul că dreptul cutumier român s-a aplicat de secole în raporturile juridice intervenite între locuitorii țării, constituind acea «*lex terrae*» ce a guvernat viața socială a poporului român.

Însăși denumirea unor noțiuni ca moș, moșie, moștenire, moșteni, moșneni, explică originea tracă a unor elemente de drept aplicabile în raporturile juridice dintre cetățeni, deoarece ele sunt trace și se referă la drepturile reale, privind conceptul de proprietate sub aspectul său «*terra parentum*».

Ulpian în «*Digestae*» (1,3): «*De legibus*», (34) ne afirmă că «davae dacicae», erau guvernate de cutumele lor străvechi, care nu erau interzise de legile romane, deoarece nu contraziceau ordinea publică a imperiului și ele au coexistat cu normele dreptului roman, redimensionând vechile instituții juridice în spiritul acestui drept.

Nicolae Iorga preocupându-se de toate aspectele referitoare la manifestățiunile vieții sociale ale poporu-

lui român, arată că instituțiunile vechiului nostru drept consuetudinar, reflectă concepția despre drept și dreptate pe care și-a format-o în decursul existenței sale multi-milenare. De asemenea că *jus valachicum* a guvernat de-a lungul secolelor, atât înainte, cât și după organizarea primelor formațiuni statale feudale, viața plugarului și a ciobanului român, dându-i acea concepție specifică de originalitate despre lege și dreptate.

Istoricul formulează ideea potrivit căreia în structura vechiului drept românesc se pot identifica rădăcinile ancestrale ale moștenirii trace, care a supraviețuit și în condițiile în care sigiliul Romei a creat o dimensiune nouă, atât în viața socială cât și în expresia instituțiilor juridice, ajungând la concluzia că: «teritoriul locuit de Români, este un teritoriu de moștenire tracă».

În momentul în care Dacia devine provincie imperială romană, nesfârșita sa aventură umană se precizează, dar dimensiunea sa spirituală va fi amplificată prin contopirea într-un tot indestructibil cu elementul latin, arhetip al civilizației antichității și din această etnogeneză își va structura forța sa vitală poporul român, continuatorul în acest spațiu al sintezei dominante a romanității orientale.

Elementul autohton traco-dac, transpus în situația creată de noile condiții istorice, își va păstra experiența sa integrată în viața socială și organicitatea unui destin la înălțimea potențialului creator, în timp ce instituțiile juridice existente vor deveni o componentă majoră în noua formulă a valențelor dreptului roman, structurându-se ulterior în

(continuare în pg.16)

HISTOIRE DES ROUMAINS

DE LA PENINSULE DES BALCANS

PAR N. IORGA

Les Roumains du Pinde - jadis aussi des Balcans - qui portent dans l'histoire, de même que leurs frères du Danube et des Carpathes le nom de Vlaques que leur donnèrent les Byzantins, de même que les Allemands, les Slaves et les Magyars et qui se font appeler, mais seulement certains d'entre eux, Aromâni ou Armâni, forment une partie détachée, isolée, en grande partie dénationalisée, et empêchée par de douloureuses vicissitudes de former un État séparé, de la romanité d'Orient.

L'origine de cette romanité superposée à l'élément primitif, thrace et en partie illyre aussi, doit être cherchée dans une longue série d'actes d'infiltration et de colonisation qui se passèrent entre le troisième siècle avant Jésus-Christ et les expéditions de l'empereur Trajan, qui donnèrent au commencement du deuxième siècle de l'ère chrétienne au territoire déjà romanisé des limites définitives au Nord et à l'Est, dans les montagnes de la Dacie et dans la steppe orientale des Scythes.

Il y eut d'abord le combat des armées de la république contre les pirates de l'Illyrie maritime, contre les sujets pillards du roi Agron et de la reine Teuta, puis de leur successeur, Pleuratus. Un établissement

d'éléments italiens dut suivre sur la lisière conquise contre ces barbares, qui furent détruits ou rejetés à l'intérieur. Plus tard des peuplades illyres et thraces formèrent la base et le soutien du royaume, ayant seulement la façade grecque, de cette Macédoine qui osa revendiquer l'honneur de représenter contre l'Asie la revanche hellénique. Après la mort d'Alexandre-le-Grand et la fin de son « Empire d'Orient », une nouvelle Macédoine séparatiste surgit, et Rome dut lui disputer le littoral balcanique, voisin de celui de la Dalmatie déjà occupée et transformée au point de vue national. Des chefs illyres, portant aussi le titre royal que tous les princes de ces régions, tous les capitaines de clan et tous les usurpateurs hereux emprunteront à l'héritage de la royauté macédonienne, dont le souvenir était resté si vivant, se rencontrent au cours de cette oeuvre historique qui donna aux Romains, avant l'époque impériale, la possession de toutes les régions occidentales de la péninsule des Balcans.

Des données précises manquent pour qu'on puisse fixer les conditions dans lesquelles eut lieu la romanisation qui suivit le triomphe définitif des armes de la République. Il faut admettre cependant - et nous

l'avons souvent indiqué - qu'il y eut à côté de l'envoi par voie officielle des colons et de l'établissement des soldats qui avaient rempli leur carrière et qui avaient déjà contracté des liaisons dans le pays, des apports de population dus à l'initiative des classes rurales italiennes elles-mêmes. Dans une région, comme l'Italie de cette époque, qui recevait d'ailleurs, de la Sicile, de l'Afrique, des îles de la Méditerranée orientale, de l'Égypte sa subsistance et qui transformait les anciens champs labourés par des paysans libres dans des fermes confiées au labeur des esclaves ou bien dans des parcs et des jardins de plaisance autour des luxueuses villas, le rôle de ces paysans d'ancienne et vigoureuse race était bien fini. Ils ne pouvaient ni se plier aux nouvelles conditions de vie à la campagne, ni trouver des places dans les villes déjà envahies par des intrus étrangers, venant d'aussi loin que l'Asie sémite. Ne voulant pas déchoir et périr d'une misérable mort lente, ils durent émigrer. Une partie d'entre eux se dirigea vers l'Ouest et donna à la Provence son caractère si nettement romain, l'autre, la plus importante, prit, à travers les défilés des Alpes orientales, le chemin qui menait aux Balkans et au Pinde.

Il y eut parmi eux des bergers, et il y eut des agriculteurs. Les uns et les autres trouvèrent sur ce nouveau territoire d'anciens habitants, clairsemés et d'une civilisation de beaucoup inférieure, qu'ils étaient en mesure de pouvoir dénationaliser, en leur inculquant un autre langage, mais sans rien changer aux moeurs et aux coutumes. C'est la seule manière dont on puisse expliquer la disparition assez rapide de cette race illyro-thrace, si étendue et si bien

douée, qui a laissé le nom de ses tribus des rivages de la Mer Adriatique jusqu'au fond de l'Asie Mineure.

On s'est habitué à mentionner, pour expliquer d'une manière plus simple, mais beaucoup moins plausible, ce procès ethnique, la mesure, attestée par le seul texte de Tite-Live, - et ce n'est pas sans doute le meilleur des témoins, - que prit le gouvernement romain au deuxième siècle av. J-Chr. de faire raser sept cités de la Macédoine révoltée et d'en remplacer les habitants dispersés par des Romains, de pure race italienne. Ce serait la source, la source unique de cette romanité du Pinde. Il faut sans doute se représenter la question d'une manière plus complexe et en chercher la solution, non seulement dans les pages des historiens, que les mouvements de population sans bruit et sans éclat n'intéressaient guère et qui n'avaient pas de place pour leur exposition banale, mais aussi dans la connaissance, acquise aussi ailleurs et à d'autres moments de l'histoire, de ces lentes migrations muettes dont les effets sont parfois plus grands que ceux des conquêtes les plus brillantes et des plus glorieux triomphes.

De tous ces événements il résulta la domination de la langue latine vulgaire parlée par des Roumains de race ou par de nouveaux Romains, d'assimilation, plus nombreux même que les premiers, dont ils étaient les disciples définitivement apprivoisés, du cap Matapan ou au moins du golfe de Lépante et de celui d'Arta jusque dans les vallées des Carpathes septentrionaux, du côté où vivaient les peuplades germaniques, et de l'Adriatique à la Morava

et au Vardar.

L'invasion slave dut briser l'unité de la race qui s'était formée de ce mélange et qui - comme les langages romans paraissent en Occident dès le VIII-e et le IX-e siècle - commençait déjà à donner une tournure propre au latin vulgaire apporté par les immigrés, les colons et les vétérans.

Au VI-e et au VII-e siècle il y eut donc une scission entre les Roumains du Nord et ceux de Sud, entre lesquels les intrus slaves s'étaient intercalés, et non pas pour disparaître, comme d'autres barbares, mais bien pour persister, s'étendre et prospérer.

Ces Roumains du Sud sont les ancêtres des Aromâni d'aujourd'hui, dont il s'agit de retracer ici, brièvement, l'histoire si peu connue dans le silence des sources qui ne portaient aucun intérêt à ce tronçon garé d'une race qui avait été grande et puissante.

Les Roumains du Pinde avant leur mention dans les sources

Le choc slave, amenant la destruction des villes latino-helléniques qui prospéraient sur le rivage de l'Adriatique et faisant partir les Albanais, dans un nouvel exode, vers les Alpes de l'intérieur, dont ils tirent leur nom, rejeta les Roumains du Pinde dans la Thessalie, l'Acarmanie et l'Étolie, peut-être même dès cette époque aussi dans les îles qui bordent le rivage, comme à Corfou.

Ce fut un fait capital pour le sort ultérieur de cet élément latin. Il se trouva désormais dans une situation inférieure à celle des Albanais, en partie romanisés eux aussi, ainsi que le montrent le nombre et la va-

leur des anciens termes latins dans leur langage actuel, qui pouvaient conserver leurs relations avec cet Occident catholique d'où plus d'une fois on leur vint en aide, empêchant leur absorption dans la masse slave ou dans le voisinage grec. Enchâssés dans la Thessalie grecque, sur laquelle ne s'était jamais étendue l'influence ethnique des conquérants romains, les Romains du Sud furent, non seulement séparés pour toujours de leur frères du Danube, mais aussi empêchés d'entretenir des rapports avec les régions dont en grande partie ils tiraient leur origine et dont ils parlaient la langue.

Ce fut leur grand malheur historique, et ils leur fallut des efforts extraordinaires pour se trouver un chemin vers les territoires auxquels ils avaient la conscience de devoir appartenir, sinon par la dépendance politique, au moins par le caractère de leur civilisation.

Cependant même dans cette Thessalie qu'ils habitaient pendant l'hiver pour aller chercher avec le printemps leurs cases de bois dans la montagne du Pinde et jusque dans le Balcan même, Rome, au moins celle des Papes, qui s'était maintenue après la catastrophe de la Rome des Césars, ne les abandonna pas aussitôt et complètement. L'exarque pontifical qui était l'archevêque de Thessalonique, dès le IV-e et le V-e siècle, retenait les territoires romains de la Thessalie dans la dépendance de l'Église d'Occident. Il y eut même à l'époque de Justinien un moment où le Pape se sentit obligé d'exercer lui-même son autorité, et on le voit combattre, en 531, les tentatives de l'ambition envahissante du Siège de Constantinople sur l'archevêché de la Larissa thes-

saliene [1]. Si plus tard Justiniana Prima, près d'Uskub, devint le centre religieux des régions illyriennes, Thessalonique regagna aussi une partie de son ancienne situation dominante.

Cette situation dura aussi longtemps qu'il y eut une influence byzantine sur l'Italie conquise par les légions de Justinien et jusqu'au VII-e siècle, où la grande querelle autour du culte des images creusa un précipice entre l'Église d'Orient et celle de l'Occident.

Les Roumains de Sud appartiennent désormais aux Grecs de Constantinople, alors que les Albanais gardaient encore une porte ouverte vers l'Occident, qui devait garantir leur liberté et leur donner de nouvelles impulsions de civilisation latine.

Autant que les Byzantins eurent la possession assurée des régions occupées par la race roumaine, elle,

n'est pas mentionnée dans les chroniques, et, comme les documents administratifs de l'Empire ont été détruits, le silence sur leur compte est absolu.

Il en fut autrement lorsque, quelque temps après que le Tzarat bulgare de Preslav eût été détruit, à la fin du X-e siècle, un nouvel État soi-disant bulgare se forma spontanément autour du lac d'Ochrida, éendant bientôt son action pillarde et dévastatrice jusque bien loin au Sud et à l'Est, jusque dans la Thessalie et dans la Thrace. En tête de ces rebelles se trouvaient les fils d'un baron bulgare du nom de Sichman, qui portaient des noms empruntés à l'Ancien Testament, comme les Patarènes qui subsistèrent jusque bien tard dans la Bosnie et les pâtres roumains mocans de la Transylvanie et comme les Szekler, leurs voisins, à l'époque moderne et de nos jours mêmes.

(à suivre)

(urmare din pag.12)

conștiința și tradiția milenară a poporului român.

Etnitatea traco-dacă, elementul de bază al formării națiunii române, a creat pentru eternitate acel impuls al unei gândiri colective transmise din trecutul milenar al istoriei naționale, conservând în liniile sale fundamentale puritatea de credințe, tradiții și datine, ca și aspectele specifice ale fenomenelor sociale, așa cum pot fi interceptate în instituțiile juridice ale vechiului drept consuetudinar român.

Cultura juridică promovată din valorile autentice ale națiunii, exprimă magnifică capacitate creatoare a poporului, reflectând în același timp tumultuosul torent al vieții sociale,

al raporturilor de drept intervenite din negura timpurilor în acest spațiu între cei mai vechi locuitori ai săi, începând cu epoca neolitică, continuând cu Traco-Dacii și Daco-Romanii și putem formula ideea că ea constituie componenta majoră și expresia pleneră a multidimensionalei forțe vitale aparținând fenomenului național.

Această idee-forță a spiritului juridic, sintetizează însăși dimensiunea și capacitatea creatoare a conștiinței naționale, angrenând lupta pentru libertate, independență și demnitate umană, ce au constituit expresia comandamentului constant al dinamicii destinului milenar al poporului român.